

715) ve Ziriklî'nin mev'izaya dair olduğunu söylediği (*el-A'lâm*, IV, 266) eser büyük bir ihtimalle *el-Vaşıyyetü'l-Hereviyye*'dir. Yine Kâtib Çelebi'nin kaydettiği (*Keşfü'z-zunûn*, II, 964) *Ziyârâtü's-Şâm*, *Kitâbü'l-İşârât*'ın ilk bölümü olmalıdır. *Kitâbü'l-Uşûl* adlı eser ise sadece *Hediyetü'l-Ârifin*'de zikredilmektedir (I, 705).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Müstevfî, *Târihu Erbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 151-155; Münzirî, *et-Tekmilâ*, II, 315-316; İbn Halikân, *Vefeyât*, III, 346-348; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürûb* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1957-60, III, 224-225; Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtaşar*, III, 122; İbnü's-Sâbûnî, *Tekmilâtü'l-kemâl* (nşr. Mustafa Cevâd), Beyrut 1406/1986, s. 202-203; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 56-57; a.m.f., *Târihu'l-İslâm: sene 611-620*, s. 79-80; İbnü'l-Verdî, *Te'timmütü'l-Muhtaşar fi ahbârî'l-beşer*, Kahire 1285, II, 132; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 13; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 22; *Keşfü'z-zunûn*, I, 715; II, 964, 1827; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 49; Kâmil el-Bâli el-Halebî, *Nehrü'z-zeheb fi târihi Haleb* (nşr. Mahmûd Fâhûrî - Şevkî Şa's), Halep 1345/1926, II, 293; Ahlwardt, *Verzeichnis*, VII, 603; Râgıb et-Tabbâh, *A'lâmü'n-nübelâ bi-târihi Halebe's-şehbâ*, Halep 1342/1924, II, 226-227; Brockelmann, *GAL*, I, 629-630; *Suppl.*, I, 879; *Hediyetü'l-Ârifin*, I, 705; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 266; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'el-lifin*, VII, 47; a.m.f., *Mu'cemü muşannifi'l-kütübi'l-Arabiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 337-338; I. Krachkovsky, *Târihu'l-edebi'l-coğrafiyyi'l-Arabî* (nşr. Selâhaddin Osman Hâşim), Moskova 1957, s. 320-322; Zekî M. Hasan, *er-Rahâletü'l-müslimîn fi'l-uşûri'l-büştâ*, Beyrut 1401/1981, s. 89-93; Ramazan Şeşen, *Nevâdirü'l-mahfûzâtü'l-Arabiyye fi mektebâti Türkiye*, Beyrut 1402/1982, III, 53-54; İbrâhim es-Sâmerrâi, "Kitâbü'l-Tezkireti'l-Hereviyye fi'l-hiyeli'l-harbiyye li-'Alî b. Ebî Bekr el-Herevî", *Âlemü'l-kütüb*, XV/1, Riyad 1414/1994, s. 78-83; J. Sourdell-Thomine, "al-Harawî al-Mawşilî", *Eİ²* (İng.), III, 178.

CEVAT İZGİ

HEREVÎ, Ebû Zer

(bk. EBÜ ZER el-HEREVÎ).

HEREVÎ, Hâce Abdullah

(خواجہ عبدالله الهروی)

Ebû İsmâil Abdullah b. Muhammed b. Âlî el-Ensârî el-Herevî (ö. 481/1089)

Mutasavvîf şair ve âlim.

2 Şâban 396'da (4 Mayıs 1006) Herat'ın eski kalesi Kûhendiz'de doğdu ve burada yaşadı. 'Pîr-i Herât, pîr-i tarîkat, şeyhülislâm, şeyhü'l-Horasân, şeyhüşşüyûh, nâsirü's-sünne, zeynü'l-ulemâ" gibi unvanlarla anılır. Soyu, sahâbeden Ebû Eyyûb

el-Ensârî'nin oğlu Mett'e ulaşır. Met 31 (652) yılında Ahnef b. Kays kumandasında Horasan'a yapılan bir sefere katılmış ve Herat'a yerleşmişti. Herevî'nin babası Ebû Mansûr Muhammed b. Ali Herat'ta doğmuş ve dindar bir çevrede yetişmişti. Esnaflık yapmakla birlikte âlimlerin sohbet meclislerine katılır, vaazlarını dinlerdi. Daha sonra gittiği Belh'te Ebû'l-Muzaffer Habbâl et-Tirmizî'nin, onun vefatından sonra da Cüneyd-i Bağdâdî'nin tasavvuf anlayışına bağlı bir sûfî olan Şerîf Hamza Akilî'nin sohbetlerine katılmıştı. Ebû Mansûr'un pîrleri canlılara eziyet etmemeye özen gösterirlerdi. Onların, başka birine gider de onu rahatsız eder diye üzerlerine konan sinekleri bile kovmadıkları, hatta akrebe bile dokunmadıkları rivayet edilir. Herevî'nin kaydettiğine göre aynı anlayışı sürdüren babası bunun abdalların mezhebi olduğunu söylerdi. Ebû Mansûr bir süre sonra dükkânını kapatıp inzivaya çekildi, ardından her şeyini terkederek mürşidi Şerîf Hamza'nın bulunduğu Belh'e gitti ve 430'da (1039) vefat edinceye kadar burada yaşadı.

Herevî ilk öğrenimine Mâlinî Medresesi'nde başladı. Dokuz yaşına girdiğinde Kadî Ebû Mansûr el-Ezdî, Ebû'l-Fazl el-Cârûdî gibi âlimlerin derslerini takip ederek hadis yazmaya başlamıştı. Herevî 300 âlimden hadis tahsil ettiğini, ancak hadis ilminde üstadının Ebû'l-Fazl el-Cârûdî olduğunu belirtir (Arberry, s. 63). On dört yaşına geldiğinde vaaz verecek kadar bilgi sahibi olan Herevî okumaya düşkünlüğünü anlatırken gece gündüz ders çalıştığını, yemek yemeye bile vakti olmadığı için kendisini annesinin yedirip içirdiğini söyler. Medreseye devam ederken 70.000 beyit Arapça şiir ezberlediği yolundaki rivayetler güçlü bir hâfızası olduğuna işaret eder. 300.000 hadisi senetleriyle birlikte ezberlediği bizzat kendisinden rivayet edilirse de Zehebî'nin kaydettiği ve 12.000 hadis ezberlediğine dair yine kendisinden nakledilen rivayet (*A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 509) daha inandırıcı görünmektedir.

417 (1026) yılında fıkıh ve hadis dersleri almak, şeyhlerle görüşüp sohbetlerine katılmak için Nişâbur'a giden Herevî (İbn Receb, I, 61) burada tefsir âlimi Ebû Nasr Mansûr Ahmed, Ebû Saîd es-Sayrafi, Ebû'l-Hasan Ahmed es-Sâliî gibi âlimlerin derslerine devam etti; ayrıca Nâsır el-Mervezî ve Ebû Abdullah İbn Bâkûye eş-Şîrâzî'nin derslerinde bulundu. Ancak Ebû İshak el-İsferâyînî, Rûknü'lislâm el-Cüveynî, İsmâil es-Sâbûnî gibi âlimlerle

Eş'arî oldukları gerekçesiyle görüşmedi; hatta yine Eş'arî olduğu için Abdülkerîm el-Kuşeyrî gibi ünlü bir mutasavvîfın meclisine de gitmedi. Aynı yıl Herat'a dönen Herevî Şeyh Amû'nun tekkesine devam etmeye başladı.

Şeyh Amû, çeşitli merkezleri dolaşarak başta Cüneyd-i Bağdâdî'nin halifeleri olmak üzere pek çok kişiyle görüşmüş ünlü bir sûfî idi. Herat'ta yolcular ve yoksullar için inşa ettirdiği bir imarethânesi vardı. Herevî'ye bir baba gibi davranmış, ona gezdiği yerlerde görüştüğü şeyhlere ve menkıbelerine dair geniş açıklamalar da bulunmuş, maddî bakımdan da kendisine destek olmuştu. Herevî *Tabakât*'inde sık sık Amû'dan söz eder. Câmî'nin bildirdiğine göre tasavvufun âdâb ve erkânını da ondan öğrenmiştir (Arberry, s. 71).

Herevî, aslen Sicistanlı olup Herat'ta oturan meşhur vâiz ve âlim Yahyâ b. Ammâr eş-Şeybânî'den hadis ve tefsir dersleri aldı. Yahyâ b. Ammâr Herevî'yi takdir etmiş, onun ileride büyük bir âlim olacağını söylemiş ve ölüm döşeginde iken yerine onun vaaz vermesini vasiyet etmişti. Herevî de, "Yahyâ b. Ammâr'ı görmemiş olsaydım vaaz etme ve tefsir dersi verme cesaretini kendimden bulamazdım" demiştir (a.g.e., s. 63, 64). Yahyâ b. Ammâr vefat edince Herevî vasiyeti uyarınca onun yerine geçip ders verdi.

Abdülcebbar b. Muhammed el-Cerrâhî'den Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini okuyan Herevî, hadislerle ilgili açıklamalar sebebiyle bu eseri ancak ihtisas sahiplerinin faydalanabileceği Buhârî ve Müslim'in aynı adı taşıyan eserlerine tercih etmişti (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 513). İbn Mencûye ve Karrâb gibi hadis hâfızlarından da faydalanan Herevî'nin Ahmed b. Hanbel'in itikadî görüşlerinin ateşli bir savunucusu olmasında hocaların Ebû Abdullah et-Tâkî es-Sicistânî'nin büyük etkisi vardır. Ayrıca babası ve bazı hocaları da Hanbelî idi; ancak Sicistânî ile görüştüğünden sonra bu mezhebin katı ve tâvîzsiz bir mensubu olmuştur.

423 (1032) yılında hac yolculuğuna çıkan Herevî Nişâbur'dan sonra Bağdat'a gitti. Bağdat ulemâsıyla, bu arada Ebû Muhammed el-Hallâl ile görüştüğünden sonra yoluna devam etti. Ancak yol güvenliği bulunmadığından Horasanlı hacılarla geri döndü. Bu sırada Bistâm, Nişâbur ve Tûs gibi şehirlere de uğradı. Ertesi yıl tekrar hac için yola çıktı. Nişâbur'da İbn Bâkûye Tekkesi'nde ünlü sûfî Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr ile görüştü, Ebû'l-Abbâs el-

Kassâb el-Âmülî'yi ziyaret etti. Bu yolculuk esnasındaki en önemli hadise, "tasavvuf yolunda mürşidim" dediği Ebû'l-Hasan el-Harakânî ile karşılaşması oldu. Hervevî, yine yol güvenliğinin bulunmaması sebebiyle Rey'den geri dönmek zorunda kaldı. Rey'de hadis hâfızı ve Ehl-i sünnet'in önde gelen âlimi Ebû Hâtîm b. Hâmûş ile görüştü. Sultan Mahmûd-ı Gaznevî Rey'i ele geçirince burasını Bâtînîler'den temizlemiş, Ebû Hâtîm'den izin almayan hocaların vaaz ve ders vermelelerini yasaklamıştı (Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, XVIII, 507). İbrâhîm el-Havvâs'ın Rey'deki türbesini ziyaret ettikten sonra Herat'a dönen Hervevî, daha önce Şeyh Amû'nun tekkesinde defalarca gördüğü Muhammed el-Kassâb ed-Dâmegânî'yi ziyaret etti ve ondan Ebû'l-Abbâs el-Kassâb el-Âmülî hakkında bilgi aldı.

Hervevî, 425 (1033) yılında İsmâil Çiştî ile Nübâzân'a (Nübâdân) gitti. Burada kaldığı kırk gün içinde birçok âlimin katıldığı toplantılarda Harakânî'den öğrendiği tasavvuf anlayışını açıklayarak bu âlimleri derinden etkiledi. Semâ meclislerinde semâ yaptı. Bu sırada kendisine verilen pek çok hediyeden sadece eski bir seccadeyi Herat'a götürdü.

Hervevî Herat'taki derslerinde şer'î ilimlere ağırlık vermeye ve özellikle hadis okutmaya başladı. 430'da (1039) babası Ebû Mansûr Belh'te vefat etti. Hervevî aynı yıl, Mu'tezile ve Eş'arî âlimleri tarafından Mücessime'den olmak ve şeriatın sınırlarını aşmakla suçlanarak Gazneli Sultan Mesud'a şikâyet edildi. Fakat Hervevî tutumunun doğruluğu konusunda hükümdarı ikna ederek onun döneminde rahat bir hayat yaşadı. Herat'ta Gazneliler'in hâkimiyeti sona erip Selçuklu döneminin başlaması üzerine bazı kelâm ve fıkıh âlimleri sohbet meclisleri engelliyince Şekîvân'a gitmek zorunda kalan Hervevî, bir süre sonra geri dönerek daha önce başladığı Kur'an tefsiri çalışmasına devam etti. Kur'an'ı tefsir ederken bid'atçı saydığı mezhepleri, özellikle Mu'tezile'yi ve Eş'arîler'i eleştirdi; müteşâbih âyetleri te'vil edenlere şiddetle çattı. Eleştirdiği ulemânın şikâyeti üzerine 438 (1046) yılında tutuklanarak Herat yakınında bulunan Bûşenc'de hapsedildi. Ertesi yıl hapisten çıktıktan sonra Herat'a döndü ve Kur'an'ı yeni baştan tefsir etmeye girişti. Bu sırada her türlü maddî ihtiyacını karşılayan Şeyh Amû ölünce geçim sıkıntısı çekmeye başladı.

Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in veziri Ebû Nasr'ın Mu'tezilî olması ve Eş'arî âlimle-

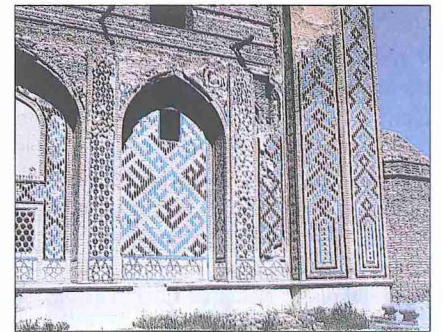
rini baskı altında tutması Hervevî'yi de psikolojik olarak rahatlattı. Bu durumdan faydalanarak Kur'an tefsiri ve vaaz etme faaliyetlerine hız verdi. Herat Kadısı Saîd b. Yesâr da kendisine büyük bir saygı gösteriyor, ihtiyaçlarını karşılıyordu. Gazneliler'le mücadele eden Alparslan Herat'a gelince muhalifleri Hervevî'yi ona şikâyet ettirirse de bir sonuç alamadılar. Tuğrul Bey'in ölümünden sonra Ebû Nasr'ın yerine Nizâmülmülk'ün vezir olması (456/1064) ve Eş'arî âlimlerine uygulanan baskılara son verilmesi üzerine Hervevî tekrar sıkıntılı günler yaşamaya başladı. Şâfiîler ve Hanefîler onu yeni vezire şikâyet ettirtiler. Muhalifleriyle yaptığı bir tartışmadan galip çıkmasına rağmen aleyhindeki suçlamaların arkası kesilmedi. Ulemâ onu tekrar Nizâmülmülk'e şikâyet etti ve tedbir alınmaması halinde kamu düzeninin bozulabileceği uyarısında bulundu. Bunun üzerine Hervevî Nizâmülmülk'ün emriyle Herat'tan Belh'e sürüldü (458/1066). Aynı yılın sonunda sürgün hayatı bitince Herat'a döndü. Alparslan, 459'da (1067) kendisine isyan eden Kara Aslan'ı cezalandırmak için veziri Nizâmülmülk'le birlikte Herat'a uğradığında muhalifleri yine Hervevî'yi vezire şikâyet ettirtiler. Ancak Hervevî, Nizâmülmülk'ün huzurunda yapılan tartışmada haklılığını ispatladı. Çeşitli kaynakların kaydettiği bir rivayete göre muhalifleri, seccadesinin altına bakırdan küçük bir put koyup onun Mücessime'den olduğunu ispatlamaya bile kalkıştılar. Fakat yapılan soruşturmada bunun bir komplo olduğu anlaşılınca Hervevî'nin sultan nezdindeki itibarı arttı (Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, XVIII, 512; İbn Receb, s. 55). 462'de (1070) Halife Kâim-Biemrillâh, Nizâmülmülk'ün aracılığıyla kıymetli hediyeler göndererek Hervevî'yi ödüllendirdi. Bundan sonra şöhreti daha da artan Hervevî refah içinde yaşadı; Herat'ta vaaz etmeye, tefsir dersleri vermeye ve eser yazmaya devam etti.

Hervevî, 473 (1080) yılında görme duyusunu kısmen kaybetmesine rağmen Ebû'l-Vakt Abdülewvel es-Sicizî, Ebû'l-Feth Abdülmelik el-Kerruhî ve Muhammed es-Saydalânî gibi talebelerinin yardımıyla ilmi faaliyetlerini aksatmadan sürdürdü. Hatta bundan sonraki yılları daha verimli oldu. Öğrencilerinin isteği üzerine *Şad Meydân* adlı eserini genişleterek 475'te (1082) *Menâzilü's-sâ'irin*'i, ardından da *Zemmü'l-kelâm* adlı eserini telif etti. 476'da (1083) Halife Kâim-Biemrillâh Hervevî'ye "şeyhülislâm" ve "şeyhüşşüyûh" unvanlarını tevcih etti. Hervevî, *Tabakâ-*

tü's-şûfiyye adlı eserinde gerekli gördüğü düzeltme ve ilâveleri yaptıktan sonra 478'de (1085) esmâ-i hüsnâyı şerhetmeye başladı. Aynı yıl bir kelâm âlimiyle yaptığı tartışmada onu şiddetli bir şekilde eleştirmesi, ardından da müridlerinin bu âlimi dövüp evini yakmaları üzerine olaydan sorumlu tutularak Herat'tan çıkarıldı. Daha sonra gittiği Bûşenc kasabasından da sürüldü. Nişâbur ve Merv yoluyla Âmül'e gittiği zaman Belh'e gönderilmesi için Nizâmülmülk'ten tâlimat geldi. Bir süre Belh'te ikamet eden Hervevî'nin daha sonra Herat yakınlarındaki Mervrûz'a gitmesine izin verildi. Burada hadis âlimi İmam Ferrâ el-Begavî tarafından karşılandı. 480 (1087) yılında Herat'a dönmeye müsaade edilince yarım bıraktığı tefsirini hızla tamamlamaya çalıştı. Ancak Sâd sûresinin 67. âyetine kadar gelebildi. 22 Zilhicce 481'de (8 Mart 1089) vefat etti. Herat'a 5 km. uzaklıkta bulunan Gazûrgâh'ta defnedilen Hervevî'nin türbesi Selçuklular zamanında inşa edilmiş, daha sonra Gurlular döneminde Sultan Gıyâseddin Muhammed devrinde Emîr İzzeddin tarafından türbenin yanında bir medrese yaptırılmıştır. Bugünkü muhteşem türbeyi 829 (1426) yılında Şâhruh inşa ettirmiştir (Fikrî Selçûkî, s. 10-12). Hervevî'nin Abdülhâdî ve Câbir adlı iki oğlunun kabri de aynı yerdedir.

Daha çok tasavvufî hüviyetiyle tanınan Hervevî sûfliğe ilgi duyan bir ailede yetişmişti. Babası Ebû Mansûr sûfilerle ilişkisi bulunan dindar ve zâhid bir kişiydi, hayatının son yıllarını inzivada geçirmişti. Hervevî de küçük yaşta sûfilerle tanıştı ve onların yaşama tarzını benimsedi. Gezdiği yerlerde zamanın ünlü şeyhleriyle görüştü. Özellikle Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr ile

Hâce Abdullah Hervevî'nin Herat yakınında Gazûrgâh'taki türbesi - İran

Ebü'l-Hasan el-Harakânî gibi cezbeli ve coşkulu sûfilerin etkisinde kaldı. Kendisi de onlar gibi şiir söyledi, semâ yaptı. Çağdaş müelliflerden Abdülkâdir Mahmûd, Selef tarzı tasavvufun Herveî ile zirveye ulaştığını söyler (*el-Felsefetü's-şûfiyye fi'l-İslâm*, s. 107). Herveî'nin Selefî ve Hanbelî olduğu doğru olmakla beraber onu Selef tarzı bir tasavvufun temsilcisi saymak yanlıştır. Herveî'nin Hanbelî ve Selefî olması kelâm ilmine, kelâmcılara ve te'vile karşı çıkmasıyla ilgilidir. Bâyezîd-i Bistâmî, Hakîm et-Tirmizî, Zünnûn el-Misrî, Ebü'l-Hasan el-Harakânî gibi fenâya büyük önem veren cezbeli sûfilerin görüşünü benimseyen Herveî *Tabakâtü's-şûfiyye*'de, Hallâc da dahil olmak üzere bütün sûfilerden saygılı ifadelerle söz eder. Zehebî, onun *Menâzilü's-sâ'irîn*'de "Allah'tan başkasını görmeme" anlamında mahv ve fenâ haline işaret ettiğini söyler ve, "Bu eseri yazmasaydı daha iyi olurdu" dedikten sonra sahâbe ve tâbiînin bu tür tehlikeli görüşlere, vesveselere dalmadıklarını hatırlatır (*A'lâmü'n-nûbelâ*, XVIII, 510). Herveî'ye tasavvuf tarihi kaynaklarında Herveiyye veya Ensâriyye adıyla bir tarikat nisbet edilmekteyse de böyle bir tarikat hiçbir zaman teşekkül etmemiştir.

Zemmü'l-kelâm adlı eserinde kelâm ilmini eleştiren Herveî'ye göre vahye teslim olup ona uymak doğruyu bulabilmek için şarttır. İtikadî konularda tartışmaya girmek insanı haktan sapmaya ve neticede helâk olmaya götürür. Bundan dolayı Hz. Peygamber, geçmiş ümmetlerin yaşadığı tecrübeye dikkat çekerek kendi ümmetini bu konuda uyarılmış ve bazı kişilerin dinî konuları tartışmak suretiyle müslümanlara zarar vermesinden büyük endişe duyduğunu söylemiştir. Şu halde itikadî konularda derin tartışmalara girmekten kaçınmak gerekir. Başta bazı sahâbîlerle taâîn olmak üzere müctehid âlimler kelâm ilmini eleştirip reddetmiş ve yaptıkları te'villerle ümmeti sapıklığa düşüren kelâmcılardan ilim öğrenmeyi bile câiz görmemişlerdir. Çünkü onların kaynağı zındıkların ve filozofların düşünceleridir.

Herveî'nin benimsediği itikadî görüşler ise şöyledir: Tevhid, naslarda Allah'a isnat edilen sıfatların ispat edilmesiyle gerçekleşir. Dolayısıyla sıfatların iptal edilmesi tevhide ulaşmayı engeller. Nitekim tâbiînden Sâbit el-Bennânî, Humeyd et-Tavîl'in sıfatlara dair nasları yorumlamak gerektiğini ima eden sözlerine şiddetle karşı çıkmıştır. Naslarda Allah'a atfedilen sıfatlara göre O haydır, asla uyumaz, şa-

hıstır ve nefsi vardır; zâtı gökte arşın üzerinde; sınırlı bir varlıktır, bir yönde bulunur; sûret, nur, yed, vech, ayn, isbâ', kadem, kelâm, sem', basar, hervele, nüzûl gibi sıfatları vardır. Kelâm sıfatı ve levh-i mahfûzda bulunan Kur'an mahlûk değildir. Allah mi'rac gecesinde Hz. Peygamber tarafından uyanıklık halinde "baş gözüyle" görülmüştür. Allah'ın sıfatlarını tartışma konusu yapmak yanlıştır, çünkü Resûl-i Ekrem Allah'ın zâtı hakkında düşünmeyi yasaklamıştır (*Kitâbü'l-Erba'in fi delâ'ili't-tevhîd*, s. 45-91). Herveî, bu görüşleriyle Selef âlimlerine uymakla birlikte onların teşbih ve tescîmi reddeden fikirlerini zikretmeyi ihmal ettiği gibi teşbih ve tescîmi andıran tabirler kullanmaktan da sakınmamıştır. Onun bazı rivayetlere dayanarak bütününü kelâm ilmine ve kelâmcılara yönelttiği eleştiriler akli delillerle desteklenmiş değildir.

Herveî, Hanbelî mezhebine sıkı bağlılığı sebebiyle Mu'tezile ve Eş'ariyye kelâmcılarının yanı sıra kelâm usulünü kabul eden Hanefî ve Şâfiî fıkıh âlimlerini de şiddetle eleştirmiş, bu da onun Herat'tan birkaç defa sürülmesine sebep olmuştur. Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr ve Ebû'l-Hasan el-Harakânî gibi şâhiyeleriyle ünlü sûfiler hayran olmasına rağmen hadis ehli ve Selefiler tarafından saygı görmesinin sebebi, Ahmed b. Hanbelî'nin itikadî görüşlerini benimseyerek kelâmcılara şiddetle karşı çıkmasıdır. Muhalliflerinin aleyhinde konuşmaması için kılıçla tehdit edildiğini, fakat bu tehditlere boyun eğmediğini belirtir (İbn Receb, II, 54). Hanbelî mezhebinden başka diğer bütün mezhepleri eleştirmesi muhalliflerinin sayısını arttırmış, cesareti ve kararlı tutumu, inandıklarını kimseden çekinmeden söylemesi sebebiyle zaman zaman baskı altında tutulmuş, özellikle müteşâbih âyet ve hadislerin te'vil edilmesine karşı çıkmasından dolayı Mücessime ve Müşebbihe'den olmakla suçlanmıştır. Hadis hasasında geniş bilgiye sahip olan Herveî 300 âlimden hadis öğrendiğini, 12.000 hadisi senedleriyle ezbere bildiğini söyler. Zehebî bu hocalardan otuz birinin adını kaydeder ve onun hadis hâfızı olduğunu belirtir. Herveî on yıl boyunca hadis okumuş, Mü'temen b. Ahmed es-Sâcî, Muhammed b. Tâhir el-Makdisî ve yirmi yıl boyunca kendisinden ayrılmayan müridi Ebû'l-Vakt gibi bazı âlimler ondan hadis rivayet etmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XVIII, 504).

Arap dili ve edebiyatı alanında da bilgi sahibi olan Herveî'nin en önemli yönlerin-

den biri müfessirliğidir. Hayatının büyük bir kısmını tefsirle meşgul olarak geçirmiş, seçkin öğrencilerin katıldığı derslerde Kur'an-ı Kerim'i birkaç defa tefsir etmiş, bu konuda bilgisi ve tecrübesi arttıkça tefsir metodunda zaman zaman değişiklikler yapmıştır. Başlangıçta Kur'an'ı tefsir ederken daha önce yazılmış 100'den fazla tefsirden de faydalanmakla birlikte geniş ölçüde hadislere ve İslâm öncesi Arap şiirine dayanıyordu. Kendisine bir âyetin tefsirinin sorulması üzerine o âyetle ilgili olarak Câhiliye dönemi şairlerinden 400 beyit okuduğu rivayet edilir. Fakat daha sonra tefsirde takip ettiği usulü değiştirerek tasavvufi tefsire yönelmiştir. Allah sevgisinden bahseden bir âyeti (el-Bakara 2/165) yorumlamak için uzun bir zaman harcamış, Enbiyâ sûresinin 101. âyetinin tefsiri için 360 toplandı düzenlemişti. Ancak bu alandaki derslerinin öğrencileri tarafından derlenmesinden meydana gelen tefsiri günümüze ulaşmamıştır. Reşîdüddîn-i Meybûdî (ö. 520/1126) Herveî'nin bu tefsirini okuduğunu, fakat özet halinde yazılan eserin anlaşılması zor olduğundan onu şerhettiğini söyler. Meybûdî'nin eseri *Keşfü'l-esrâr ve 'Uddetü'l-ibrâr Ma'rûf be Tefsîr-i Hâce 'Abdullâh Ensârî* adıyla Ali Asgar Hikmet tarafından neşredilmiş (I-X, Tahran 1331-1339 hş./1952-1960, 1371 hş. 5. bs.), Habîbullah Âmûzgâr da bu eseri *Tefsîr-i Hâce 'Abdullâh Ensârî* adıyla özetleyerek yayımlamıştır (I-II, yer yok 1970). *Keşfü'l-esrâr* Meybûdî'nin telifi olmakla birlikte ihtiva ettiği temel fikirlerin Herveî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu hususu genellikle, "Pîr-i tarikat dedi ki" ifadesiyle eserin müellifi de belirtmektedir. Herveî hâfızasına çok güvendiği ve her şeyden önce inançlarını yaymayı amaç edindiği için bildiklerini ve düşündüklerini kaydetmeye fazla önem vermemiş, olağan üstü hitabet kabiliyetiyle onları şifahî olarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu sebeple eserlerinin büyük bir kısmı, anlatıklarının başkaları tarafından tesbit edilmesiyle meydana gelmiştir. Dolayısıyla muhtelif kimseler tarafından ayrı ayrı tesbit edilen bu eserler arasında büyük ölçüde nüsha farkları bulunmaktadır. Arapça ve Farsça'yı aynı derecede bilen Herveî'nin eserlerinde konuları ne olursa olsun edebî bir zevkin mevcut olduğu görülmektedir. Herveî, Arap edebiyatında daha önce başlayan kafiyeli (müsecca*) nesri Fars edebiyatına uygulamaların başında yer almaktadır.

Eserleri. A) Tasavvuf. 1. *Tabakâtü's-şûfiyye**. Herveî, Sülemî'nin aynı adı ta-

şayan Arapça eserini sohbet meclislerinde bazı ilâve ve kısaltmalarla Farsça'ya tercüme etmiş, eser, bu tercümelerin müridleri tarafından not edilmesiyle meydana getirilmiştir. Sülemî'den sonra yaşayan ünlü sûfîleri, özellikle kendi şeyhlerini ve görüştüğü sûfîleri de eserine alan Herevî ayrıca çeşitli konularla ilgili görüşlerini de zikretmiştir. *Tabakâtü's-sûfiyye* Abdülhay Habîbî (Kâbil 1341 hş.; Tahran 1362 hş.) ve Muhammed Server Mevlâî (Tahran 1362 hş.) tarafından yayımlanmıştır. 2. *Şad Meydân*. 100 tasavvufî makamdan (meydan, menzil) oluşan eserin her makâmı ayrıca üç dereceye ayrılmış, bunlara işaret eden âyet ve hadislerle kısaca temas edilmiştir. Herevî Bâyezîd-i Bistâmî, Zünnûn el-Misrî, Ebû Bekir Muhammed b. Ali el-Kettânî gibi sûfîlerin Allah ile sâlik arasında bir makamın bulunduğunu ifade ettiklerini, bütün bu makamları kapsayan muhabbetin de dürlülük, mertlik ve fenâ olmak üzere üç derecesi olduğunu söyler. Herevî'nin *Menâzilü's-sâ'irîn*'in telifine temel oluşturan *Şad Meydân*'ın metnini ilk olarak Serge Laugier de Beaucueil bir incelemeyle birlikte yayımlamış *Une ébauche persane des 'Manâzil as-sâ'irîn': Le Kitâb-è Şad Maydân de 'Abdallâh Anşârî*" (İsl., II, Cairo 1954, s. 1-90), daha sonra Abdülhay Habîbî tarafından *Şad Meydân ez Âmâlî Şeyhülislâm Hâce 'Abdullâh Enşârî Herevî* adıyla neşredilmiştir (Kâbil 1962). Eseri Münîr Ahmed *Hundred Fields Between Man and God* adıyla İngilizce'ye tercüme etmiştir (Lahor 1983). *Şad Meydân*'ın Serge Laugier de Beaucueil tarafından yapılan Fransızca tercümesi, Herevî'nin *Menâzilü's-sâ'irîn* ve *'İlelü'l-makâmât*'ının Fransızca tercümelerini ihtiva eden *Chemin de Dieu* (Paris 1988) adlı kitabın içinde de yer almaktadır. 3. *Menâzilü's-sâ'irîn**. Müellifin *Şad Meydân*'dan yirmi yedi yıl sonra müridlerine dikte ettiği eserde sâlikin seyrü sülûk sırasında katetmesi gereken makamlar anlatılmaktadır. Eserin Arapça metni, Beaucueil tarafından inceleme ve Fransızca tercümesiyle birlikte *Les étapes des itinérants vers Dieu (Manâzil al-Sâ'irîn)* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1962). A. G. Revân Ferhâdî kitabın orijinal metnini ve Farsça tercümesini, Herevî'nin *'İlelü'l-makâmât* ve *Şad Meydân* adlı eserleriyle karşılaştırıp diğer eserlerinden yaptığı ilâvelerle şerhederek *Menâzilü's-sâ'irîn: Metn-i 'Arabî bâ Mukâyese bâ Metn-i 'İlelü'l-makâmât ve Şad Meydân Tercüme-i Derî-yi Menâzilü's-sâ-*

'irîn ve 'İlelü'l-makâmât ve Şerh-i Kitâb ez-Rûy-i Âşâr-ı Pir-i Herât adıyla neşretmiştir (Kâbil 1961; Tahran 1982). Eserin Arapça, Farsça ve Türkçe birçok tercüme ve şerhi vardır. 4. *'İlelü'l-makâmât*. *Menâzilü's-sâ'irîn*'de geçen bir meseleyi açıklamak üzere kaleme alınan eserde Herevî tevekkül, sabır, hüzn, havf, recâ, şükür, muhabbet gibi bazı tasavvufî makamları halk ve havas seviyesinde iki aşamalı olarak ele almış, bu ikisi arasındaki farkları belirtmiştir. Eser Beaucueil tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (*Mélanges Louis Massignon I*, Damascus 1956, s. 153-171). Bu tercüme, Herevî'nin üç eserinin tercümelerini ihtiva eden *Chemin de Dieu* (Paris 1988) adlı kitapta da yer almaktadır. 5. *Münâcât*. Herevî'nin dua ve münâcâtları, *Keşfü'l-esrâr* ve *Tabakâtü's-sûfiyye* gibi eserlerden derlenerek çeşitli adlar altında yayımlanmıştır. Son derece samimi bir coşkun ve dinî heyecanın tezahürleri olan bu metinler daha sonra gelişen tasavvuf edebiyatı için örnek teşkil etmiş, Senâî, Attâr, Mevlânâ ve Câmî gibi sûfîler bu münâcâtlardan etkilenmiştir. Münâcâtların ihtiva ettiği fikirlerle Harakânî ve Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr'ın tasavvuf anlayışları arasında büyük benzerlik vardır. Herevî'nin münâcâtları Türk şairleri üzerinde de etkili olmuştur (Ali Milânî, "Te'şîr-i Hâce 'Abdullâh-ı Enşârî ber Edebiyyât-ı Şûfiyâne-i Türkî", *Âşinâ*, I [1995], s. 15-20). İlk olarak 1924 yılında Berlin'de yayımlanan münâcâtların (nşr. Şirket-i Mahdûdeh-i Kâviyânî) İran'da çeşitli tarihlerde birçok baskısı yapılmıştır. En son ve en geniş neşirleri ise Muhammed Âsaf Fikret (Kâbil 1335/1976), Hâmid Rabbânî (Tahran 1361 hş.) ve Sebzali Alîpenâh (Tahran 1989) tarafından gerçekleştirilmiştir. Münâcâtları Sir Jogendra Sing *The Invocations of Shaikh Abdullâh Ansâri* (London 1939), L. Morris ve R. Sarfeh *Munâjât: the In-*

timate Prayers of Khwâjah 'Abd Allâh Ansâri (New York 1975), Wheeler M. Thackston *Kwâja Abdullâh Ansâri: Intimate Conversations* (New York 1978) adlarıyla İngilizce'ye çevirmişlerdir. 6. *Muhtaşar fî âdâbî's-sûfiyye*. Sûfîlerin hırka giyme, yeme içme, semâ gibi konularda uymaları gereken kuralları anlatan eser Beaucueil tarafından "Un opuscule de Khawâja 'Abdallâh Ansâri concernant les bienséances de soufis" adıyla yayımlanmıştır (*BIFAO*, LIX [1960], s. 203-228). 7. *Kenzü's-sâlikîn*. Akıl-aşk, gündüz gibi karşıt kavramların birbirine üstünlükleri konusunda münazara tarzında yazılan eserin adı bazı yazma nüshalarında *Zâdü'l-'ârifîn* olarak kaydedilmiştir. Eserin mukaddimesiyle "Akl u 'İşk", "Münâzara-i Şeb u Rûz", "Kazâ vü Kader", "Fazîlet-i Şeb" adlı bölümlerini Tahsin Yazıcı bir inceleme yazısıyla birlikte yayımlamıştır (*ŞM*, I [1956], s. 59-70; III [1959], s. 25-49; IV [1961], s. 87-96; V [1963], s. 131-144). *Kenzü's-sâlikîn*'in "Şeb u Rûz" başlıklı bölümü bazı kısaltma ve ilâvelerle birlikte Fasîh Ahmed Dede tarafından (nşr. Muhammed Lebîb, İstanbul 1278), eserden alınan bazı parçalar ise *Mebâligü'l-hikem* adıyla şair Nevres tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (nşr. Ebüzziyâ Tefvik, İstanbul 1302). Nevres, eseri Herevî'nin *Ey Dervîş* adlı kitabından tercüme ettiğini söylüyorsa da çeviri, başta *Kenzü's-sâlikîn* olmak üzere Herevî'nin diğer eserlerinden derlenerek meydana getirilmiştir. Nevres'in Herevî'yi eski Nakşibendiye meşâyihinden göstermesi de (s. 15) doğru değildir. *Kenzü's-sâlikîn*, *Resâ'il* içinde (aş. bk.) ve ayrıca *Zâdü'l-'ârifîn* adıyla yayımlanmıştır (Tahran 1974). 8. *Mağâlât fî'l-mev'îza li-Nizâmil-mülk*. E. Berthels tarafından yayımlanan risâle (*Bulletin de l'Académie des Sciences des l'URSS*, 1926, XX, 1139-1150), Berthels'in *Tasavvuf ve Edebiyyât-ı Tasavvuf* (trc. Sîrûş İzdî, Tahran 1354 hş.) adlı eserinde de yer almaktadır (s. 399-411). 9. *Risâle-i Mufâşşala ber Fuşûl-i Çihl ü Dû der Tasavvuf*. Kırk iki bölümden meydana gelen eserde çeşitli tasavvufî meseleler açıklandıktan sonra her bir mesele için bir velînin hayatı örnek olarak anlatılmıştır. Risâlenin bilinen yegâne nüshası Murad Molla Kütüphanesi'ndedir (nr. 1760, vr. 1^b-160^b). 10. *Rubâ'ıyyât*. Câmî, Herevî'nin 6000'den fazla Arapça şiiri olduğunu söyler (*Nefehât*, s. 371); ancak bu şiirlerin pek azı günümüze kadar gelebilmiştir. Kâtib Çelebi, onun üç adet Farsça divanı olduğunu kaydetmekteyse de bunların hiçbir-

Hâce Abdullah
Herevî'nin
Menâzilü's-
sâ'irîn adlı
eserinin
zahriyesi
(Süleymaniye Ktp.,
Ayasofya,
nr. 2101)

ri günümüze ulaşmamıştır. Herveî'nin çeşitli eserlerde yer alan rubâileri Mahmûd Müdebbirî tarafından derlenerek yayımlanmıştır (Tahran 1361 hş.).

Herveî'nin *Dil ü Cân* (Su'âl-i Dil ez Cân), *Kenzû's-sâlikîn, Vâridât, Kâlen-dernâme, Heft Hisâr, Mekûlât, Ma-habbetnâme ve İlâhînâme* adlı risâleleri Sultan Hüseyin Tâbende Gunâbâdî tarafından *Resâ'il-i Hâce 'Abdullâh En-şârî* adıyla yayımlanmıştır (Tahran 1319 hş./1940). Risâleleri daha sonra Vahîd-i Destgirdî *Resâ'il-i Câmî-i 'Ârif-i Kâr-ı Çehârum-i Hicrî Hâce 'Abdullâh En-şârî* (Tahran 1347 hş./1968), Muhammed Şirvânî de *Res'âil-i Hâce 'Abdullâh En-şârî* (Tahran 1352 hş.) adlarıyla neşretmişlerdir. M. Cevâd Şeriat'ın *Sûhanân-ı Pîr-i Herât* adlı derlemesinde (Tahran 2536/1977, 1365 hş.) *Dil ü Cân, Vâridât, İlâhînâme, Kâlen-dernâme ve Perde-yi Hicâb (Mekûlât)* adlı risâlelerin yanı sıra Herveî'nin *Keşî'ül-esrâr*'daki sözlerinin derlenmesinden meydana gelen "Menkûlât-ı Meybûdî" adlı bir metin de yer almaktadır.

B) Kelâm. 1. Zemmû'l-keâm* ve ehlih. Herveî'nin Selef yolunu ve sünneti yüceltmek, re'y ve kıyas yöntemleriyle kelâm ilmini ve bid'atçılığı kötülemek için kaleme aldığı eser Semîh Dugaym tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1994). 2. *Kitâbü'l-Erba'în fî delâ'il-i tev'hîd.* Herveî, Allah'a nisbet edilen isim, fiil ve sıfatlarla ilgili kırk hadisi senedleriyle birlikte kaydettiği bu eserinde daha önce aynı konularda görüş bildiren âlimlerin fikirlerini aktarmakla yetinmiş, kendisi bir yorum yapmamıştır. Eser Ali b. Muhammed b. Nâsır el-Fukayhî tarafından yayımlanmıştır (yer yok, 1404/1984).

Herveî'nin *Zemmû'l-keâm*'da zikrettiği *Menâkıbû Ahmed b. Hanbel, Tekfirû'l-Cehmiyye, Kitâbü'l-Kaderiyye, Kitâbü'l-Fârûk fi's-şifât, Kitâbü'l-Kavâ'id ve Menâkıbû ehli'l-eser* adlı eserleriyle kaynaklarda yer alan *el-Erba'ûn fi's-şifât ve el-Erba'ûn fi's-sünne* adlı kitapları günümüze ulaşmamıştır. Hellmut Ritter'in Herveî'ye isnat ettiği ("Philologika VIII", *Isl.*, XXII [1935], s. 100), Yûsuf ve Zelfâ kıssasını anlatan *Eniş'ül-mürîdîn ve şemsü'l-mecâlis* adlı eserin ona aidiyeti tartışmalıdır (R. Levy, *JRAS*, 1929, s. 103-106; Herveî'nin eserlerinin yazma nüshaları için bk. Ritter, aynı makale).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâce Abdullah Herveî, *Kitâbü'l-Erba'în fî delâ'il-i tev'hîd* (nşr. Ali el-Fukayhî), [baskı yeri yok] 1404/1984, s. 45-91; Ali b. Hasan el-Bâharzî,

Dümyetü'l-kaşr (nşr. Abdülfettâh M. Hulvî), Kahire 1971, II, 888; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, II, 247, 400; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazâm*, IX, 44-45; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 168; Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Bayburtlugil), s. 188-189; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 503-518; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1183-1191; a.mlf., *Düvelü'l-İslâm* (nşr. Fehîm M. Şeltût - M. M. İbrâhim), Kahire 1974, II, 10; Sübkî, *Tabakât*, IV, 272-273; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 135; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Dimaşk 1951, I, 64-81; Süyûtî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, Leiden 1835, s. 25; Câmî, *Nefehât*, s. 318, 372; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 369-372; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn* (nşr. A. Moursing), I, 249; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 365; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr.104; III, vr. 247-252; Fikrî Selçûkî, *Gâzurgâh*, Kabil 1341, s. 10-12; Nühşadümîn-i Sâli Vefât-i Hâce 'Abdullâh Enşârî-yi Herveî, Kabil 1962; S. de Laugier Beaurecueil, *Khawâja 'Abdullâh Ansârî: 396-481h./1006-1089, Mystique hanbalite*, Beyrut 1965; a.e.: *Sergüzeşt-i Pîr-i Herât* (trc. A. G. Revân Ferhâdî), Tahran 1360hş./1981; a.mlf., "Les références bibliques de l'itinéraire spirituel chez Abdullah Ansari", *MIDEO*, I (1954), s. 9-38; a.mlf., "La place prochain dans la vie spirituelle d'après Abdallah Ansari", a.e., II (1955), s. 5-70; a.mlf., "Ansariyyat", a.e., II (1955), s. 313-320; a.mlf., "Esquisse d'un biographie de Khawaja Abdullah Ansari", a.e., IV (1957), s. 95-140; V (1958), s. 47-119; a.mlf., "La neuvième centenaire de la mort d'Ansari", a.e., VII (1963), s. 218-229; a.mlf., "Le millenaire lunaire de la naissance de Khawaja 'Abdullah Ansari Harawi", a.e., XIII (1977), s. 305-314; a.mlf., "Ansari", *EP* (Ing.), I, 515-516; a.mlf., "Abdallah al-Ansari", *Elr.*, I, 187-190; Abdülkâdir Mahmûd, *el-Felsefetü's-şufiyye fi'l-İslâm*, Kahire 1966; M. Said Abdülmeccid el-Efgânî, *'Abdullâh el-Enşârî el-Herveî: Mebâdî'ühû ve ârâ'ühû'l-keâmîyye ve'r-rûhiyye*, Kahire 1968; Storey, *Persian Literature*, I/2, s. 924-927; Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s. 89-90; Beşir Herveî - Ali Asgar, *Maâmât-ı Hâce 'Abdullâh Enşârî*, Kabil 1976; Safâ, *Edebiyyât*, II, 882-889, 911-915; Abdülhüseyn-i Zerinikûb, *Dünbâle-i Cüstûdî der Taşavvufi İran*, Tahran 1369 hş., s. 73-80; A. G. Ravan Farhadi, "The Hundred Grounds of 'Abdullah Ansari (d. 448/1056) of Herat", *Classical Persian Sufism: From Its Origins to Rumi* (ed. L. Lewisohn), London 1993, s. 381-399; a.mlf., *Abdullah Ansari of Herat*, London 1996; W. Ivanow, "Tabaqat of Ansari in old Language of Herat", *JRAS* (1923), s. 1-34, 337-382; R. Levy, "A Prose Version of Yusuf and Zulaikha Legend, Ascribed to Pir-i Ansar of Herat", a.e. (1929), s.103-106; H. Ritter, "Philologika, VIII", *Isl.*, XXII (1935), s. 89-101; A. J. Arberry, "Jami's Biography of Ansari", *IQ*, VII/3-4 (1963), s. 57-82; Ahmed Ateş, "'Abdallâh al-Ansari'nin Kitâb Damm al-Kalâm wa Ahlih Adli Eseri", *ŞM*, V (1965), s. 45-50; a.mlf., "Abdallah al-Ansari'nin Ölümünün 900. Yıldönümü Dolayısıyla Kabul ve Herat'ta Yapılan Anma Töreni", a.e., V (1965), s.191-194; A. S. Bazmee Ansari, "Khawaja Abd Allah al-Ansari al-Harawi", *HI*, V/3 (1982), s. 31-52; Mürsel Öztürk, "Hâce Abdullah Ansari'nin Tasavvufi Görüşleri", *2DTCF Ortadoğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Dergisi*, V, Ankara 1992, s. 21-32.

TAHSİN YAZICI - SÜLEYMAN ULUDAĞ

HEREVÎ, Muhammed b. Atâullah (محمد بن عطاءالله الهروي)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn
Muhammed b. Atâillâh
b. Muhammed el-Herveî er-Râzî
(ö. 829/1426)

Şâfiî fakihî.

Aslen Reyli olup 767'de (1365) Herat'ta doğdu. Fahreddin er-Râzî'nin soyundan geldiğini ileri sürmekle birlikte bu iddia tartışmalıdır (Sehâvî, VIII, 151). İlk tahsilini memleketinde yaptı. Sa'deddin et-Teftâzânî, Seyyid Şerif el-Cürcânî ve diğer bazı âlimlerden ders aldı. Timur ile görüştü; önceleri onun saygı ve takdirine mazhar olmuştken daha sonra araları bozuldu. Bunun üzerine Anadolu'ya, ardından da Kudüs'e gitti (814/1411). Herveî, Hanefî mezhebine mensupken o bölgede Şâfiîler'in yönetimdeki nüfuzunu görünce bu mezhebe geçti (Ebû'l-Yümn el-Uleymî, II, 111). Burada şöhretinin duyulması üzerine Şam ve Kudüs bölgesi nâibi Emîr Nevruz tarafından Salâhiyye Medresesi'ne hoca tayin edildi (815/1412). Nevruz'un öldürülmesinden sonra da Memlük Sultanı el-Melikü'l-Müeyyed el-Mahmûdî onu bu görevde bıraktı. 818'de (1415) Kahire'ye giden Herveî'ye Sultan Müeyyed büyük ilgi gösterdi. Ancak Herveî, hadis bilgisini denemek için sultanın kurduğu âlimler meclisinde başarılı olamayınca Kudüs'e dönerek Salâhiyye'deki görevine devam etti; bunun yanında Kudüs ve Halîl bölgesi nâzirliği görevini de yürüttü.

Sultan Müeyyed, Mısır Kâdilkudâtı Abdurrahman b. Ömer el-Bulkînî'yi azlederek yerine Herveî'yi getirdiyse de (821/1418) daha sonra Herveî yine Kudüs'teki müderrislik görevine döndü (823/1420). Müeyyed'in ölümünün ardından tekrar Kahire'ye geldi ve Cemâleddin Yûsuf el-Kerekî'nin yerine el-Melikü'l-Eşref Barsbay'ın sır emîni ve kâtibi oldu (827/1424). Üç ay sonra bu görevden alınan Herveî, aynı yılın sonlarına doğru İbn Hacer el-Askalânî'nin yerine Şâfiî kâdilkudâtlığına getirildi. Ertesi yıl receb ayında (Haziran 1425) İbn Hacer tekrar kâdilkudât olurken Herveî Salâhiyye Medresesi'ne geri döndü. 19 Zilhicce 829'da (22 Ekim 1426) Kudüs'te vefat eden Herveî zâhid Ömer el-Belhî'nin kabrinin yakınına defnedildi.

Herveî, Kudüs'te bulunduğu sırada bir medrese yapımını başlattıysa da bitiremedi. Kâdî Abdülbâsîr b. Halîl ed-Dimaş-